

STANISŁAW KULPACZYŃSKI SDB

NURTY BADAŃ EMPIRYCZNYCH KULOWSKIEJ KATECHETYKI (1970-2010)

*Dyrektorium ogólne o katechizacji*¹ zachęca do patrzenia na pole siewne (por. DOK 14). Badaniu podlega życie wewnętrzne wspólnoty kościelnej i jego zewnętrzne uwarunkowania. Dlatego konieczne jest „przeanalizowanie ze szczególną uwagą niektórych problemów i wskazanie odpowiednich rozwiązań” (DOK 30). Inaczej mówiąc, konieczny jest powtarzający się cykl diagnozy, prognozy, planowania innowacji i refleksji oceniającej nad ich realizacją. *Dyrektorium* proponuje badanie celów katechezy, jej treści, związku z liturgią, specyfiki pedagogii wiary, umiejętności przekazywania Ewangelii w środowiskach różnych kultur oraz jakości formacji do apostołatu i do misji (por. DOK 30). Dalej czytamy, że „chodzi o analizę, którą należy przeprowadzić w świetle wiary. Odwołując się do zawsze koniecznych nauk humanistycznych, Kościół stara się odkryć sens aktualnej sytuacji w ramach historii zbawienia. Jego oceny odnośnie do rzeczywistości są zawsze diagnozami mającymi na względzie jego misję” (DOK 32).

Metodologia badań katechetycznych ma na celu wychowanie wiary i wykorzystuje osiągnięcia pedagogiki, psychologii, socjologii oraz współczesnej katechetyki (por. DOK 148). W badaniach i prognozowaniu „pierwszym warunkiem powinien być realizm połączony z prostotą, zwięzłością i jasnością” (DOK 281).

Prof. dr hab. STANISŁAW KULPACZYŃSKI SDB – emerytowany kierownik Katedry Katechetyki Psychologiczno-Pedagogicznej KUL; adres do korespondencji: ul. Kalinowszczyzna 3, 20-129 Lublin; e mail: kulpaczynski@sdb.lublin.pl

¹ Kongregacja ds. Duchowieństwa. *Dyrektorium ogólne o katechizacji*. Watykan 1997. Dalej skrót: DOK.

TEMATYKA BADAŃ EMPIRYCZNYCH W KATECHETYCE,
ICH PROMOTORZY I WYNIKI (WYBÓR)

Mając świadomość konieczności badań empirycznych, Instytut Teologii Pastoralnej KUL, zatwierdzony przez Stolicę Apostolską w 1968 r.², rozpoczął takie badania już w pierwszych latach swojego istnienia. W 1970 r. zatrudniono ks. Mieczysława Majewskiego SDB, który w 1973 r. odbył kolokwium habilitacyjne i po jego zatwierdzeniu w 1975 r. został kierownikiem Specjalizacji Katechetyki. Od 1976 r. ks. Stanisław Kulpaczyński SDB, a od 1986 s. Halina Wrońska CMW jako promotorzy prac magisterskich podejmowali także badania empiryczne. W ostatnich latach w nurt prac empirycznych włączyli się ks. Andrzej Kiciński, ks. Paweł Mąkosa oraz ks. Marian Zajac.

Pierwsze prace empiryczne pojawiły się u p. prof. Stefana Kunowskiego, który tak na psychologii, jak i teologii pastoralnej podejmował cenne badania. Przykładem może być praca doktorska ks. S. Kulpaczyńskiego *Postawy pokutne młodzieży ze szczególnym uwzględnieniem poziomu niepokoju*. Przebadano ponad 500 maturzystów testem niepokoju R.B. Cattella oraz kwestionariuszem dotyczącym postaw młodzieży wobec sakramentu pokuty i pojednania. Badania wykazały słabe rozumienie skutków grzechu ciężkiego (uczucia negatywne 32%, niepokój sumienia 23%, utrata łaski 7%), spowiedź pojmowano raczej jako sprawę osobistą (58%), lub mającą znaczenie osobiste i dla grupy (34%). Młodzież wykazywała chęć poprawy przez: dążenie do zmniejszenia ilości grzechów (28%), postanowienia poprawy, ale bez rezultatów (27%), pracę nad wadami (13%), unikanie okazji do grzechu (10%), lepsze spełnianie obowiązków szkolno-domowych (9%), dbałość o modlitwę (6%). Trudności w dążeniu do poprawy sprawiały: brak silnej woli (31%), wpływ otoczenia (30%), wady główne (14%), własna nerwowość (9%), grzech nieskromny (6%). Postanowienia konkretne próbowała czynić ponad połowa badanych (56%), pozostali planowali nieskutecznie (23%) albo w ogóle nie podejmowali postanowień (20%). Oceniając wyniki, proponowano, aby spowiednicy wzięli je pod uwagę próbując coraz owocniej służyć młodym w tym sakramencie³. Ten nurt badań, dotyczący

² Cz. Krakowiak. *Wprowadzenie*. W: *50 lat Teologii Pastoralnej na Katolickim Uniwersytecie Lubelskim Jana Pawła II*. Red. Cz. Krakowiak, W. Przygoda, A. Kiciński, M. Wyrostkiewicz. Lublin 2009 s. 7-8. Prezentacja badań dokonanych w ramach specjalizacji katechetyki KUL jest skrótem (pod wybranym aspektem) referatu wygłoszonego na Kongresie Teologów Polskich w Poznaniu w 2010 r.

³ S. Kulpaczyński. *Postawy pokutne młodzieży*. „Seminare” 1978 s. 129-157.

postaw katechizowanych, był podejmowany później w pracach magisterskich⁴ i doktorskich⁵.

Pierwszy nurt badań empirycznych podjętych w pracach doktorskich, których promotorem był ks. prof. Mieczysław Majewski SDB, dotyczył **realizacji odnowy katechetycznej Soboru Watykańskiego II** w polskich diecezjach: archidiecezji wrocławskiej⁶ i krakowskiej⁷, diecezji warmińskiej⁸, katowickiej⁹, przemyskiej¹⁰.

Gwoli przykładu sięgnijmy do ostatniej z wymienionych prac (zob. przypis 10). Dowiadujemy się, że na jej potrzeby przebadano (w 1991 r.) 309 katechetów (w tym 61 sióstr zakonnych i 49 zakonników), wybranych warstwowo z 1114 katechetów wtedy pracujących. W badaniu użyto ankieto-kwestionariusza złożonego z 44 pytań oraz dwustronicowego arkusza do obserwacji wybranych katechez. W pracy postawiono trzy hipotezy: (1) że na realizację odnowy katechetycznej ma wpływ rodzaj katechetów (księża zakonnicy, siostry zakonne), że odnowę katechetyczną w większym stopniu realizują (2) katecheci młodszy oraz (3) pracujący w środowisku miejskim¹¹. Badani uznali, że istotą katechezy są kolejno: wychowanie religijno-moralne, przepowiadanie słowa Bożego, rozwiązywanie problemów ludzkich w świetle Objawienia, przekazywanie wiedzy religijnej¹². Podmiot katechezy to Kościół jako Lud Boży (70% liczone w każdym wierszu do 100), rodzina (65%), katechizowani (24%), katecheta (31%). Katecheta został

---

⁴ J. Skimina. *Poglądy katechizowanych maturzystów z wybranych szkół Nowej Dęby dotyczące sakramentu pokuty i pojednania*. Lublin 2000; E. Wójcik. *Sakrament pokuty i pojednania w opinii młodzieży z wybranych klas I, II, III z Zespołu Szkół Chemicznych w Lublinie*. Lublin 2005. Jeżeli nie zaznaczono inaczej, przywoływane tu i dalej prace magisterskie i doktorskie są dostępne w Archiwum Biblioteki KUL (ABKUL).

⁵ W. Sabik. *Postawy katechizowanej młodzieży wobec sakramentu pokuty i pojednania. Studium teoretyczno-empiryczne na podstawie badań własnych wybranych grup licealistów w Diecezji przemyskiej*. Lublin 2007.

⁶ R. Drod. *Realizacja odnowy katechetycznej Soboru Watykańskiego II w Archidiecezji Wrocławskiej*. Lublin 1979.

⁷ K. Nycz. *Realizacja odnowy katechetycznej Soboru Watykańskiego II w Archidiecezji Krakowskiej*. Lublin 1981.

⁸ W. Więcek. *Świadomość i realizacja odnowy katechetycznej Soboru Watykańskiego II w diecezji warmińskiej*. Lublin 1985.

⁹ M. Cogieł. *Odnowa katechetyczna w diecezji katowickiej po Soborze Watykańskim II*. Lublin 1988.

¹⁰ T. Kocór. *Świadomość i realizacja odnowy katechetycznej w diecezji przemyskiej po Soborze Watykańskim II*. Lublin 1994.

¹¹ Tamże s. 95.

¹² Tamże s. 111.

uznany za wychowawcę (93%), herolda (92%), przyjaciela (74%), i nauczyciela (35%)¹³. Treści katechezy czerpie się z Pisma Świętego, z teologii, z doświadczenia i katechizmu. Prawie 60% uznało, że zna wystarczająco założenia posoborowej odnowy katechetycznej, a pozostali, że zna je niewystarczająco. Za ważne uznano wychowanie do udziału w Eucharystii przez wyjaśnianie jej obrzędów (53%), wspólne przygotowanie do niej (35%), kształtowanie właściwych postaw (21%). W wychowaniu moralnym akcentowano miłość bliźniego (43%), umiejętność wartościowania (35%), wierność sumieniu (26%). Za wzory wychowania moralnego uznano postacie biblijne (63%), świętych (50%), osoby współczesne (25%) i postacie z historii powszechnej (21%)¹⁴. Badani katecheci przyznali, że przekazują również treści o rodzinie, Kościele i świecie współczesnym. Okazało się, że 57% badanych jest zadowolonych z realizacji odnowy katechetycznej¹⁵. W tym czasie 90% badanych utrzymywało kontakty z rodzicami uczniów (indywidualnie bądź podczas zebrań) i 86% uważało, że potrzebna jest katecheza rodziców¹⁶. Okazało się, że najczęściej stosowanymi metodami były: wykład (74%), pogadanka i dyskusja (po 71%)¹⁷. 39% ankietowanych katechizowało korzystając z gotowych katechez, 28% opracowywało je, a 18% tworzyło własne. Weryfikując postawione wcześniej hipotezy, stwierdzono, że posoborową katechezę najlepiej znają katecheci młodzi – do 10 lat stażu, najbardziej popierają ją siostry zakonne, jednak także one są najbardziej krytyczne co do poziomu jej znajomości, przy czym świadomość odnowy jest większa w środowisku miejskim niż wiejskim, ale w tym ostatnim jest lepsza współpraca katechetów z rodzicami¹⁸. Katecheci odczuwali potrzebę ustawicznej formacji (33%), prosili o pomoce dydaktyczne (18%), o nowy program (16%), wyrażali troskę o współpracę z rodzicami (12%), narzekali na opracowanie (10%), chcieli współpracy między sobą (7%), ale też prawie co piąty badany nie wyraził swoich uwag czy postulatów odnośnie do katechizacji w diecezji¹⁹. Reasumując, autor przeprowadzonych badań skonstatował, że występuje raczej słaba znajomość posoborowej koncepcji katechezy (przy tym słabsza na wsi niż w mieście), a jej urzeczy-

¹³ Tamże s. 117.

¹⁴ Tamże s. 146 i 152.

¹⁵ Tamże s. 167.

¹⁶ Tamże s. 179 i 181.

¹⁷ Tamże s. 185.

¹⁸ Tamże s. 202-208.

¹⁹ Tamże s. 209.

wistnianie dokonuje się powoli (lepszą socjalizacją religijną istnieje w środowisku wiejskim). W realizacji katechezy dominuje dydaktyzm, słabiej jest z wymiarem wychowawczym, przeważają metody oparte na słowie (np. wykład). Brakuje nachylenia ewangelizacyjnego, dobrej współpracy z rodzinami, potrzeba więc ciągłej formacji katechetów²⁰.

Drugi nurt badań podejmowanym w doktoratach napisanych u ks. prof. Majewskiego reprezentują trzy prace na temat **akceptacji wartości religijno-moralnych katechizowanej młodzieży**²¹. Uwzględniono trzy grupy wartości: ostateczne, codzienne i podstawowe. Na przykład w świetle badań W. Janigi okazało się, że 83% badanych akceptuje istnienie Boga, podobnie uznaje prawdy chrystologiczne, a w mniejszym stopniu eschatologiczne²². Stwierdzono wysoki stopień akceptacji artykułów *Credo*, mniejszy zaś norm Dekalogu, czyli praktyka życia odbiega od deklarowanych postaw wobec wartości. Najbardziej cenione okazały się wartości rodzinne, ale także wiara, dająca poczucie bezpieczeństwa i nadzieję zbawienia. W dziedzinie wartości codziennych cenionych przez młodzież przeważała orientacja prospołeczna nad postawami egoistycznymi, ujawnił się jednak wysoki stopień rozwiązań kompromisowych i jedynie 28% badanych uważa, że istnieją jasne kryteria dobra i zła, a pozostali uzależniają to od zaistniałej sytuacji. Liberalne postawy są przede wszystkim związane z życiem seksualnym i uczciwością w życiu społecznym. Wartościami podstawowymi dla badanych są religia, wolność i demokracja, wartościami postulowanymi – prawda, sprawiedliwość, godność osoby i prawa człowieka, a odczuwanymi w najwyższym stopniu – pokój, wolność, ojczyzna. Okazało się również, że dziewczęta ze wsi i uczniowie młodsi wykazują wyższy stopień akceptacji wartości²³. Po 2005 r. tą tematyką zajął się ks. Paweł Mąkosa w pracach magisterskich pisanych pod jego opieką.

Ostatni nurt badań empirycznych w pracach doktorskich promowanych przez ks. prof. M. Majewskiego reprezentuje próba **badania poziomu wiadomości religijnych u katechizowanej młodzieży z lekkim upośledzeniem**

²⁰ Tamże s. 221-223.

²¹ T. Śmiech. *Akceptacja wartości religijno-moralnych w środowisku szkolnym. Studium katechetyczne na przykładzie młodzieży z Zespołu Szkół Przemysłu Spożywczego i IV Liceum Ogólnokształcącego im. H. Sawickiej w Kielcach*. Lublin 1997; W. Janiga. *Akceptacja wartości religijno-moralnych katechizowanej młodzieży w środowisku szkolnym. (Studium porównawcze na przykładzie młodzieży z Zespołu Szkół Zawodowych nr 2 i I Liceum Ogólnokształcącego im. Króla St. Leszczyńskiego w Jaśle)*. Lublin 1999.

²² Janiga. *Akceptacja wartości religijno-moralnych* s. 359.

²³ Tamże s. 360-361.

umysłowym, wykonana przez ks. Marka Chrzanowskiego, orionistę, który wykorzystał skalę do badania tych wiadomości przygotowaną przez psychologa ks. Tadeusza Witkowskiego²⁴.

W pracach magisterskich pisanych pod opieką ks. M. Majewskiego²⁵ znalazły odzwierciedleni następujące nurty badań empirycznych: postawa katechety w opinii młodzieży²⁶; poglądy młodzieży na katechezę²⁷ (łącznie siedem prac, np. K. Siekierko badał licealistów w diecezji drohiczyńskiej, Ewa Frątczak w Stalowej Woli, a Jacek Ryłko w Krakowie); zaangażowanie rodziców w katechizację dzieci pierwszokomunijnych (na przykładzie parafii MB Wspomożenia Wiernych w Rumi badała Maria Ordziński²⁸); oczekiwania młodzieży katechizowanej co do rozwiązywania ich konfliktów przez katechezę (praca magisterska R. Romanyszyn²⁹); postawy wartościujące u katechizowanej i niekatechizowanej młodzieży szkół średnich (praca magisterska Lucyny Kraczk³⁰); katecheza młodzieży w parafii (problem na przykładzie Kielc ukazała Ewa Wrońska³¹); próba konstrukcji testu analogii do sprawdzenia wiadomości katechetycznych dzieci klas VI (praca Tadeusza Grendy³²); stosunek młodzieży katechizowanej i niekatechizowanej do wybranych zagadnień religijnych i moralnych (praca Wiesława Grześkowiaka³³). Wspomniane do tej pory prace empiryczne zostały sumary-

²⁴ M. Chrzanowski. *Nasilenie psychospołecznych problemów a poziom wiadomości religijnych u katechizowanej młodzieży z lekkim upośledzeniem umysłowym*. Lublin 1998.

²⁵ Zob. „Roczniki Teologiczne” 45:1998 z. 6. Wolumen ten to Księga pamiątkowa ku czci Profesora Mieczysława Majewskiego SDB. Znajduje się tam m.in. wykaz prac dyplomowych napisanych pod jego kierunkiem (tamże, s. 27-41). Zob. też P. Mąkosza. *Wkład Księdza Profesora Mieczysława Majewskiego w rozwój katechetyki polskiej*. Lublin 2004.

²⁶ J. Najś. *Postawa katechety w opinii młodzieży*. Lublin 1974.

²⁷ K. Siekierko. *Poglądy młodzieży licealnej na katechezę w diecezji Drohiczyń nad Bugiem*. Lublin 1976; E. Frątczak. *Katecheza w świadomości młodzieży na przykładzie parafii św. Floriana i MB Królowej Polski w Stalowej Woli*. Lublin 1979; J. Ryłko. *Katechizacja młodzieży licealnej w środowisku wielkomiejskim na przykładzie parafii św. Szczepana w Krakowie*. Lublin 1979.

²⁸ M. Ordziński. *Zaangażowanie rodziców w katechizację dzieci pierwszokomunijnych na przykładzie parafii MB Wspomożenia Wiernych w Rumi*. Lublin 1980.

²⁹ R. Romanyszyn. *Oczekiwania młodzieży katechizowanej co do rozwiązywania ich konfliktów przez katechezę*. Lublin 1980.

³⁰ L. Kraczk. *Postawy wartościujące u katechizowanej i niekatechizowanej młodzieży szkół średnich*. Lublin 1980.

³¹ E. Wrońska. *Katecheza młodzieży w parafii św. Wojciecha w Kielcach*. Lublin 1982.

³² T. Grenda. *Próba konstrukcji testu analogii do sprawdzenia wiadomości katechetycznych dzieci klas VI*. Lublin 1982.

³³ W. Grześkowiak. *Stosunek młodzieży katechizowanej i niekatechizowanej względem wybranych zagadnień religijnych i moralnych*. Lublin 1983.

cznie przedstawione w pracy magisterskiej Agnieszki Ferensztajn pt. *Kierunki badań Specjalizacji Katechetyki KUL*³⁴, a także Józefa Pieszchalskiego *Katechizacja w Polsce w świetle badań empirycznych w ITP KUL*³⁵. Po tym jakby pierwszym podsumowaniu prac empirycznych w ITP KUL nie zaprzestano poszukiwań naukowych o takim nachyleniu. Pojawiły się prace magisterskie Kazimierza Abrahamczyka o kształtowaniu poczucia sensu życia w zależności od intensywnej postawy religijnej³⁶; Elżbiety Osewskiej o katechezie w rodzinie dzieci w latach 2-6 na przykładzie jednej z parafii północno-wschodniej Polski³⁷; Grażyny Matusiak i Marioli Gucwy o katechezie odniesionej do środowisk wychowawczych młodzieży na przykładzie wybranych parafii w Lublinie³⁸ i w Koninie³⁹. Ponownie katechezę w opinii młodzieży badały Elżbieta Pazurkiewicz w wybranym środowisku licealnym w Szczytnie⁴⁰, J. Pastusiak w Lublinie⁴¹, Urszula Noetzel w Wejherowie⁴².

Ks. Stanisław Kulpaczyński SDB zainicjował serię badań empirycznych w 1982 r. w kilku różnych nurtach tematycznych.

– Temat **katechezy w świadomości młodzieży** na przykładzie różnych parafii lub szkół był podejmowany w 18 pracach magisterskich i 2 doktorskich. Krzysztof Mazur prowadził takie badania w parafii Matki Bożej Saletyńskiej w Rzeszowie⁴³, Piotr Przędzik badał katechezę w szkole w opinii młodzieży I LO ks. S. Konarskiego w Rzeszowie⁴⁴, Marek Płaziński przed-

³⁴ A. Ferensztajn. *Kierunki badań Specjalizacji Katechetyki KUL*. Lublin 1983.

³⁵ J. Pieszchalski. *Katechizacja w Polsce w świetle badań empirycznych w ITP*. Lublin 1983.

³⁶ K. Abrahamczyk. *Kształtowanie się poczucia sensu życia w zależności od intensywnej postawy religijnej u katechizowanej młodzieży*. Lublin 1986.

³⁷ E. Osewska. *Katecheza w rodzinie dzieci w latach 2-6 na przykładzie parafii Podwyższenia Krzyża w Bargłowie*. Lublin 1987.

³⁸ G. Matusiak. *Katecheza odniesiona do środowisk wychowawczych młodzieży na przykładzie parafii MBWW w Lublinie*. Lublin 1987. M. Gucwa. *Katecheza w odniesieniu do środowisk wychowawczych młodzieży na przykładzie parafii Św. Pawła w Lublinie*. Lublin 1989.

³⁹ A. Matelak. *Katecheza w odniesieniu do środowisk wychowawczych młodzieży na przykładzie parafii Św. Maksymiliana w Koninie*. Lublin 1990.

⁴⁰ E. Pazurkiewicz. *Katecheza w opinii młodzieży liceum ogólnokształcącego w parafii Św. Br. Alberta w Szczytnie*.

⁴¹ J. Pastusiak. *Katecheza w świadomości młodzieży na przykładzie IX Liceum Ogólnokształcącego w Lublinie*. Lublin 1992.

⁴² U. Noetzel. *Katecheza w świadomości młodzieży na przykładzie Liceum Ogólnokształcącego w Wejherowie*. Lublin 1995.

⁴³ M. Mazur. *Katecheza w świadomości młodzieży na przykładzie parafii M. B. Saletyńskiej w Rzeszowie*. Lublin 1983.

⁴⁴ P. Przędzik. *Katecheza w szkole w opinii młodzieży I LO ks. S. Konarskiego w Rzeszowie*. Lublin 1993.

stawił poglądy na katechezę licealistów z Jasła⁴⁵, J. Nasiadka ukazał katechezę w szkole w opinii maturzystów z wybranych techników Rzeszowa⁴⁶, a L. Czerwonka w opinii uczniów kl. V-VIII szkoły podstawowej w Giedlarowej⁴⁷. W następnych latach jeszcze kilka osób badało poglądy uczniów na katechezę w kolejnych polskich miastach: w Jarosławiu⁴⁸, w Nisku⁴⁹, w Białej Podlaskiej⁵⁰, w Kraśniku⁵¹, a od 1995 r. badaniami objęto również uczniów poza granicami Polski – na Litwie⁵², na Białorusi⁵³ i na Ukrainie⁵⁴.

Ten nurt badań podjęto także w 14 pracach magisterskich kierowanych w latach 1997-2006 przez s. Halinę Wrońską CMW⁵⁵. Na przykład w świetle badań przeprowadzonych w 2005 r. w Kraśniku (w badaniach uczestniczyło 200 uczniów) okazało się, że 73% ankietowanych uczęszcza systematycznie na katechezę, a czynią to dlatego, że są wierzącymi (36%), że sami chcą (17%), pragną pogłębiać wiedzę religijną (15%), przymusili ich do tego rodzice (7%). Ankietowani stwierdzali, że lekcja religii pogłębia ich wiedzę religijną (28%), wiedzę o Bogu (12%), wiarę (11%), refleksję nad życiem (8%), ale też nic nie daje (10%). Przyznawali, że katecheza ma pozytywny wpływ na środowisko szkolne (ok. 60%) albo nie ma wpływu (31%). Na katechezie podobają im się: forma prowadzenie zajęć (27%),

⁴⁵ M. Płaziński. *Poglądy na katechezę w wypowiedziach licealistów z I LO im. Kr. St. Leszczyńskiego w Jasle*. Lublin 1993. ABKUL.

⁴⁶ J. Nasiadka. *Katecheza w szkole w opinii maturzystów z wybranych techników Rzeszowa*. Lublin 19993.

⁴⁷ L. Czerwonka. *Katecheza w szkole w opinii uczniów kl. V-VIII szkoły podstawowej w Giedlarowej*. Lublin 1993.

⁴⁸ S. Dyniał. *Katecheza w szkole w opinii młodzieży z Technikum Przemysłu Spożywczego w Jarosławiu*. Lublin 1996.

⁴⁹ S. Turek. *Poglądy na katechezę w szkole w opinii uczniów Zespołu Szkół Elektrycznych w Nisku*. Lublin 1998.

⁵⁰ J. Dobryńczuk. *Świadomość katechetyczna młodzieży na przykładzie II Liceum Ogólnokształcącego im. E. Plater w Białej Podlaskiej*. Lubin 2000.

⁵¹ U. Walczak. *Katecheza w szkole w opinii młodzieży z Zespołu Szkół nr 2 w Kraśniku*. Lublin 2005.

⁵² W. Gricewicz. *Katechizacja w szkołach polskich na Litwie w roku 1993/94 w opinii tamtejszych katechetów*. Lublin 1995.

⁵³ I. Awierianowa. *Katechizacja w parafii Narodzenie Matki Bożej w Brastawiu (Białoruś)*. Lublin 1996.

⁵⁴ I. Piekanić. *Katechizacja w parafii św. Jana Chrzciciela w Mościskach w latach 1990-1995*. Lublin 1997.

⁵⁵ Na przykład: H. Lenart. *Katecheza w świadomości młodzieży na przykładzie IV Liceum Ogólnokształcącego im. Tytusa Chałubińskiego w Radomiu*. Lublin 1997; R. Janeczko. *Katecheza w świadomości młodzieży na przykładzie uczniów Prywatnego Liceum Ogólnokształcącego Sióstr Nazaretanek w Warszawie*. Lublin 2006.

osoba katechety (23%), tematyka (18%), możliwość dyskusji (11%), a nie podoba się: zachowanie niektórych uczniów (18%), trudne tematy (17%), sprawdziany (8%), sposób nauczania (6%), przy czym czynny udział w lekcji bierze ok. 50% badanych. Ankietowani deklarowali, że u katechety podobają im się umiejętności pedagogiczne, wyrozumiałość (9%), poczucie humoru, spokój, życzliwość (po 8%), a nie podoba się sposób prowadzenia lekcji (18%), pytanie na stopnie i nieumiejętność utrzymania porządku (po 7%). Wedle badanych uczniów katecheta to głównie nauczyciel (50%), świadek wiary (16%), przyjaciel i wychowawca (po 8%). Przy ocenianiu podoba im się sprawiedliwość (36%), stawianie dobrych ocen (12%), tolerancja i małe wymagania (po 6%), oceny za aktywność (5%). Znakomita większość badanych (96%) przyznała, że posiada zeszyt do religii, który sprawdzany jest najczęściej raz na miesiąc (ponad 80%), przy tym ok. 90% uczniów notuje w zeszytach, a ok. 50% odrabia prace domowe. Młodzież pragnie na katechezie więcej filmów (21%), ciekawych tematów (14%), nowych form prowadzenia zajęć (13%), więcej dyskusji (6%)⁵⁶.

– **Konflikty młodzieżowe i próby ich przewycięzania na katechezie** to nurt badań podejmowany od 1984 r. w 3 pracach magisterskich i 2 doktorskich, których promotorem był przez ks. prof. Kulpaczyński. Na przykład Anna Zellma, badając po ok. 200 osób z małego i dużego miasta, pokazała, że młodzież rozumie konflikt jako sprzeczność poglądów (32%), problem do rozwiązania (9%), walkę wewnętrzną (5%). Dominują konflikty rodzinne, z rodzeństwem i z rówieśnikami. Badani dostrzegają pozytywną rolę w rozwiązywaniu konfliktów takich czynników jak modlitwa (89%) czy rozmowa (21%), a także katecheza (25%), która pomaga, zachęcając do pracy nad sobą, ucząc, jak żyć z ludźmi. Na katechezie badani oczekują w tej materii wskazywania konkretnych sposobów ich rozwiązywania⁵⁷.

– **Wychowawcze aspekty przyjaźni**⁵⁸, a potem **koleżeństwa**⁵⁹ i **miłości**⁶⁰ w świadomości młodzieży katechizowanej to temat podejmowany w latach

⁵⁶ Tamże s. 55-90.

⁵⁷ A. Zellma. *Konflikty młodzieżowe i próby ich przewycięzania na katechezie. Studium teoretyczno-empiryczne na przykładzie własnych badań wybranych grup maturzystów*. Lublin 1997. s. 257-267.

⁵⁸ M. Jarosińska. *Wychowawcze aspekty przyjaźni w świadomości młodzieży katechizowanej*. Lublin 1984.

⁵⁹ E. Ocieja. *Wychowawcze aspekty koleżeństwa w świadomości młodzieży katechizowanej*. Lublin 1986.

⁶⁰ A. Skulska. *Miłość w opinii młodzieży z wybranych klas III gimnazjalnych i licealnych*. Lublin 2006.

1984-2006. Na przykład opinie na temat miłości A. Sklulska zebrała od 174 gimnazjalistów i licealistów z Lublina. Jak się okazało, ankietowani rozumieją przez nią głównie uczucie (ok. 50%), troskę o drugiego człowieka (10%), więź dwojga ludzi (8%). Przy tym zdają sobie sprawę, że miłość jest stała, a zakochanie czasowe, chociaż zmierza do miłości. Źródłem miłości, wedle badanych, są: serce człowieka (25%), Bóg (16%), poznanie człowieka (15%), rodzina lub jest ona wrodzona (po 8%). Prawdziwa miłość cechuje się szczerością (21%), zaufaniem (11%), wiernością i poświęceniem (po 9%), dobrocią i bezinteresownością (po 8%), pomocą, otwartością na prawdę, cierpliwością (po 6%). Celem miłości jest szczęście (22%), założenie rodziny (19%), połączenie ludzi (18%), zaspokojenie psychiczne i fizyczne (9%), dobro i wzajemna pomoc (po 8%), zbawienie (5%). Miłość jest głębsza niż przyjaźń i łączy się z pociągami fizycznym (19 i 18%), opiera się na przyjaźni (6%). Według badanych potrzebna jest antykoncepcja (22%), jeśli kochający się nie chcą mieć dzieci (9%), chociaż prawie co dziesiąty badany (9%) twierdzi, że antykoncepcja jest zaprzeczeniem miłości. Miłość przejawia się w chęci bycia z sobą, w gestach, słowach; pierwszą miłość zapamiętuje się do końca życia (19%), miłość utrudnia egoizm (11%), otoczenie (10%), kłamstwo, zazdrość (po 8%), różnice poglądów (7%), a ułatwia szczerość (14%), zaufanie, zrozumienie, przebywanie z sobą (po 11%), rozmowy (8%), wiara (6%). Spośród badanych 70% oznajmiło, że posiada sympatię i są zakochani. Nauczycielem miłości jest rodzina (40%), sami dla siebie (14%), Bóg, Chrystus (12%), bliscy (8%)⁶¹.

– **Formacja katechetyczna w świadomości sióstr różnych zgromadzeń zakonnych⁶², a także świeckich katechetów⁶³ oraz postawy katechetów wobec katechezy⁶⁴** to kolejny nurt poszukiwań naukowych, który realizowano w drodze badań empirycznych. W 1999 r. Krystyna Szweda badała 250 katechetów z archidiecezji gnieźnieńskiej. Z jej badań wynika, że 40%

⁶¹ Tamże s. 70-110.

⁶² D. Koralewicz. *Formacja katechetyczna w świadomości sióstr katechetek ze Zgromadzenia Sióstr Służebniczek Starowiejskich*. Lublin 1984. H. Lipińska. *Formacja katechetyczna w Zgromadzeniu Sióstr Misjonek Apostolstwa Katolickiego w wypowiedziach ankietowych sióstr katechetek*. Lublin 1992; J. Jezierska. *Formacja katechetyczna sióstr katechetek ze Zgromadzenia Sióstr Najświętszej Rodziny z Nazaretu*. Lublin 1992; J.L. Bilakiewicz. *Formacja katechetyczna Zgromadzenia Sióstr Niepokalanego Serca Maryi na Ukrainie*. Lublin 1997.

⁶³ B. Podstawka. *Formacja katechetów świeckich diecezji kieleckiej na podstawie badań sondażowych wybranej grupy*. Lublin 1996.

⁶⁴ K. Szweda. *Postawy katechetów wobec katechezy. Studium teoretyczno-empiryczne na podstawie badań własnych katechetów w Ośrodku Katechetycznym w Bydgoszczy*. Lublin 2001.

ankietowanych katechetów ukończyło kolegium teologiczne, a 38% wyższe studia teologiczne. Prawie wszyscy korzystają z podręczników metodycznych. Czytają „Katechetę” i „Niedzielę” (po 18%), „Wychowawcę” (13%) i inną literaturę. Wedle ankietowanych na wsi jest lepsza współpraca z ks. proboszczem niż w mieście. Jedni odczuli powołanie katechetyczne po maturze (24%), inni w czasie studiów (23%) lub po (11%). Badani pogłębiają znajomość Pisma Świętego przez jego czytanie (48%), zgłębianie komentarzy (18%), osobistą medytację (12%). Co roku z rekolekcji dla katechetów korzysta 50% spośród nich. Źródłem radości badanych katechetów jest zainteresowanie uczniów (30%), uśmiech w oczach dziecka (15%), rozwój życia duchowego (14%), a denerwują się najczęściej brakiem dyscypliny (32%), lekceważącym stosunkiem do przedmiotu (26%), brakiem zainteresowania Bogiem (22%), brakiem współpracy z rodzicami (6%). Przygotowując się do katechez, 34% ankietowanych dodaje swoje elementy do programu, przy czym na przygotowanie się do katechezy liczna grupa katechetów (34%) poświęca 6-10 godzin tygodniowo. Uważają, że do pełnienia tej posługi najważniejsze są: życzliwość (25%), wzajemne zaufanie (18%), zrozumienie (17%), szacunek (13%), szczerłość (12%) i miłość (6%). Stosują nagrody – pochwały i stopnie⁶⁵.

– Od 1985 r. badano **współpracę rodziców w katechizacji**⁶⁶ – do 1993 r. powstały 4 prace. Nie przytaczam ich wyników, gdyż po przejściu katechezy do szkoły ten aspekt jest badany wybiórczo w innych pracach, np. ukazujących stan katechizacji w danej diecezji⁶⁷.

– Także od 1985 r. badano zagadnienie **katechizacji przygotowującej do małżeństwa**⁶⁸, poglądy na czystość przedmałżeńską⁶⁹, na problemy małżeństwa (4 prace)⁷⁰. Jako przykładem posłużymy się pracą Anny Dziankowskiej,

⁶⁵ Tamże s. 253-265.

⁶⁶ J. Kandybowicz. *Współpraca rodziców w katechizacji dzieci na przykładzie Parafii Nawiedzenia Najświętszej Maryi Panny w Ostrołęce*. Lublin 1985.

⁶⁷ T. Bernat. *Zaangażowanie rodziców w katechizację dzieci wiejskich w Parafii św. Stanisława Biskupa w Kosinie*. Lublin 1985; B. Kutrzepa. *Współpraca rodziców z katechetami w religijnym wychowaniu dzieci przedszkolnych na przykładzie wybranych przedszkoli Lublina*. Lublin 1993.

⁶⁸ K. Nitkiewicz. *Katechizacja przygotowująca do sakramentu małżeństwa w Białymstoku*. Lublin 1985.

⁶⁹ M. Stach. *Czystość przedmałżeńska w wypowiedziach katechizowanych maturzystów z wybranych liceów lubelskich*. Lublin 1992.

⁷⁰ J. Grzyb. *Poglądy młodzieży akademickiej na problemy małżeństwa*. Lublin 1993; M. Stach. *Poglądy katechizowanych maturzystów na małżeństwo. Studium teoretyczno-empiryczne na przykładzie dwu wybranych środowisk*. Lublin 1996.

która w 2004 r. badała 176 maturzystów z LO w Jarosławiu. Połowa z nich (52%) uważała się za wierzących i praktykujących. Znajac wymagania Kościoła w dziedzinie zachowania czystości, uważali, że pomaga w tym wiara (15%), silna wola (12%), modlitwa (10%), zrozumienie i rozmowy pary (po 6%), przystępowanie do sakramentów i chęć zachowania czystości (po 5%)⁷¹. Ta tematyka była również podejmowana w pracach pod opieką ks. Stanisława Łabendowicza⁷² i jest aktualnie kontynuowana w doktoracie finalizowanym pod opieką ks. Mariana Zajęca.

– Empiryczne badanie **funkcjonowania zeszytów katechetycznych** rozpoczęto w 1985 r. od ówczesnych klas VII⁷³, a polegało ono m.in. na trzykrotnym sprawdzaniu zeszytów – na początku, w środku i na końcu szkolnego – co do liczby i jakości zapisu katechez. Jeszcze intensywniej prowadzono badania nad zadaniami domowymi (8 prac magisterskich)⁷⁴, w których badano propozycje podręcznika dla danej klasy, a następnie trzy razy w ciągu roku szkolnego sprawdzano zeszyty, oceniając liczbę zadań i poziom ich wykonania. Ogólnie okazało się, że katecheci korzystają z ok. 1/3 propozycji podręcznikowych, a uczniowie z zadanych im prac domowych wykonują zadowalająco też ok. 1/3, co potwierdziły również badania katechetów⁷⁵ i rodziców⁷⁶.

– **Wzory osobowe młodzieży** badano w wielu środowiskach (od 1986 r. sześć magisteriów)⁷⁷, a powołując się na badania z 2001 r., można przywołać, że dla licealistów (230 osób) z niewielkiego miasteczka (Sieniawy)

⁷¹ A. Dziankowska. *Czystość przedmałżeńska w opinii maturzystów Liceum Ogólnokształcącego im M. Kopernika w Jarosławiu*. Lublin 2005 s. 63-73.

⁷² R. Rutkowski. *Nauka o małżeństwie i jej recepcja przez katechizowanych maturzystów z wybranych szkół średnich Radomia*. Lublin 1999.

⁷³ E. Mycka. *Zeszyty katechetyczne klas siódmych – założenia metodyczne i ich realizacja*. Lublin 1985.

⁷⁴ A. Lorenc. *Metodyczne aspekty katechetycznych prac domowych dla klas VI w teorii i praktyce*. Lublin 1986; E. Duszyńska. *Katechetyczne zadania domowe klas VII w teorii i praktyce*. Lublin 1986; M. Mesjasz. *Katechetyczne prace domowe klas piątych – założenia metodyczne i ich realizacja*. Lublin 1986; B. Kała. *Prace domowe w katechezie klas VIII*. Lublin 1987

⁷⁵ A. Muchorowska. *Zadania domowe w opinii katechetów diecezji lubelskiej*. Lublin 1988 s. 70 n.

⁷⁶ A. Grabowska. *Katechetyczne prace domowe. W opinii rodziców katechizowanych dzieci*. Lublin 1990.

⁷⁷ A. Tersa. *Aktualne wzory osobowe młodzieży katechizowanej przy parafii Matki Bożej Królowej Świata w Radomiu*. Lublin 1986; M. Kaleta. *Wzory osobowe katechizowanej młodzieży z techników*. Lublin 1987; E. Kwiecień. *Wzory osobowe maturzystów z wybranych liceów lubelskich*. Lublin 1993; S. Miller. *Wzory osobowe maturzystów z wybranych techników lubelskich*. Lubin 1993; T. Pawlik. *Wzory osobowe młodzieży studenckiej z wybranych uczelni lubelskich*. Lublin 1994.

były to: Jan Paweł II, Matka Teresa z Kalkuty, ks. Jerzy Popiełuszko, natomiast ze świętych wyróżniono zwłaszcza św. Stanisława Kostkę i św. Maksymiliana Kolbe⁷⁸.

– Zagadnienie **niedzielnej Eucharystii w świadomości młodzieży katechizowanej** było badane od 1988 r. (2 prace magisterskie)⁷⁹.

– Badanie **postaw eucharystycznych młodzieży**, prowadzone od 1990 r. (2 prace magisterskie)⁸⁰ także na Ukrainie⁸¹, wykazało poziom znajomości części Mszy św. sposobów obecności Chrystusa, a przede wszystkim jej istoty.

– **Posłannictwo katechetów świeckich** badane w 1991 r. na podstawie ich wypowiedzi (1 praca magisterska)⁸² jest już niezbyt aktualne, gdyż liczba katechetów świeckich wzrosła w ostatnim dwudziestoleciu wielokrotnie.

– **Rysunek w katechezie** na przykładzie konkursów rysunkowych w Lublinie (od 1991 r., 2 prace magisterskie)⁸³. Na przykład konkurs „Moje Boże Narodzenie” ukazał ujęcie tego święta w sposób bardzo religijny (pasterka, dzielenie się opłatkiem, szopka), ale też rozrywkowy (saneczkowanie, zakupy przedświąteczne, lepienie bałwana)⁸⁴.

– **Ocenianie na katechezie** badano wielokrotnie (5 prac magisterskich, 2 doktoraty) od 1993 r., i to w opinii katechetów, jak i katechizowanych⁸⁵.

⁷⁸ A. Dubel. *Wzory osobowe licealistów z Sieniawy*. Lublin 2001 s. 74. Pod opieką ks. S. Łabendowicza powstała praca: K. Rutkowska. *Aktualne wzory osobowe młodzieży katechizowanej w Zespole Szkół Przemysłu Skórzanego w Radomiu*. Lublin 1999.

⁷⁹ B. Krawiec. *Niedzielną Eucharystią w świadomości młodzieży katechizowanej w Parafii Św. Józefa w Nisku*. Lublin 1988; J. Szok. *Niedzielną Eucharystią w świadomości młodzieży katechizowanej przy kościele X.X. Pijarów w Łowiczu*. Lublin 1990.

⁸⁰ L. Sadowska. *Postawy eucharystyczne katechizowanej młodzieży maturalnej*. Lublin 1990.

⁸¹ L. Baśuk. *Liturgia Mszy Świętej Kościoła Greko-Katolickiego w opinii młodzieży z klas 7-11 w Dobrosynie (w. Lwów)*. Lublin 2000.

⁸² E. Wiczorek. *Posłannictwo katechetów świeckich na podstawie ich wypowiedzi*. Lublin 1990.

⁸³ R. Weselak. *Rysunek w katechezie na przykładzie lubelskiego konkursu rysunkowego pt. „Mogę być jeszcze lepszy”*. Lublin 1991.

⁸⁴ M. Delikat. *Wartości religijne konkursu plastycznego pt. „Moje Boże Narodzenie”*. Lublin 1994.

⁸⁵ W. Mach. *Ocena w katechezie w opinii wybranych grup katechetów*. Lublin 1993; N. Białek. *Ocena w katechezie w opinii wybranych grup katechetów (siostr, księży i katechetów świeckich)*. Lublin 1994; M. Skibińska. *Ocena w katechezie w opinii wybranych grup księży i świeckich katechetów z Archidiecezji lubelskiej*. Lublin 1995; E. Zarzyczna. *Ocena w katechezie w opinii katechizowanych uczniów z wybranych szkół średnich w Lesku*. Lublin 1997; M. Skwierczyński. *Ocena w katechezie w opinii katechizowanych z wybranych szkół średnich w Siedlcach*. Lublin 2001; E. Miśkowiec. *Ocena w katechezie w opinii katechetów i katechizowanych (Studium teoretyczno-empiryczne na podstawie badań własnych grup z archidiecezji przemyskiej)*. Lublin 2002.

W 1999 r. przebadano w Siedlcach 159 uczniów szkół średnich. Według nich oceny stawia się za zeszyt (24%), odpowiedzi na pytania katechety (22%), za zadania domowe (21%), za kartkówki, sprawdziany (19%), za aktywność (6%), za modlitwę (5%), udział w organizacjach katolickich i rekolekcjach (po ok. 2%), a ocenę celującą otrzymuje się za czynny udział w życiu Kościoła (38%), ponadprogramową wiedzę (28%), udział w konkursach i znajomość modlitw (po 7%). Matury z religii chciało aż 67%⁸⁶.

– **Obraz katechety w opinii młodzieży** z wybranych środowisk badano od 1994 r. (6 prac magisterskich)⁸⁷. W 2005 r. w sześciu klasach liceum ogólnokształcącego w Krośnie (154 uczniów) badano retrospektywny, aktualny i postulatyczny obraz katechety. Obraz retrospektywny ujawnił pozytyw w takich cechach jak: życzliwy kontakt (19%), interesujący przekaz treści (16%), dobra znajomość problematyki młodzieży (15%), dobre przygotowanie i wiedza teologiczno-pedagogiczna; negatywne cechy to rygor (17%), unoszenie się gniewem lub zbyt powaga (po 14%). W aktualnym obrazie katecheta jawił się jako nauczyciel religii (31%), przybliżający uczniom Boga (21%), drogowskaz. Praca katechety została oceniona dobrze (46%), a nawet bardzo dobrze (25%). Katecheta jako nauczyciel, wychowawca i świadek ma uczyć życia zgodnego z wiarą (40%), ukazywać Boga (29%) i świadczyć o Nim własnym życiem (21%)⁸⁸. Do badań obrazu katechety należy dodać także 13 prac magisterskich napisanych pod kierunkiem s. H. Wrońskiej w latach 1996-2004⁸⁹.

– **Sumienie w świadomości katechizowanej młodzieży** było przedmiotem badań od 1994 r. (3 prace magisterskie)⁹⁰. W pracy z 2000 r. w wypowiedziach 203 uczniów sumienie jawi się jako coś, co pozwala odróżnić dobro od zła (32%), wewnętrzny głos (29%). Wiedzę na ten temat zdobywa

⁸⁶ M. Skwierczyński. *Ocena w katechezie w opinii katechizowanych z wybranych szkół średnich w Siedlcach* s. 41-66; tenże. *Ocena w katechezie w opinii katechetów i katechizowanych diecezji siedleckiej*. Lublin 2004.

⁸⁷ D. Alicka. *Obraz katechety w opinii młodzieży z wybranych techników*. Lublin 1994; G. Pyrzyńska. *Obraz katechety w wypowiedziach młodzieży z wybranych techników lubelskich*. Lublin 1994; A. Kuleta. *Obraz katechety w wypowiedziach młodzieży z wybranych liceów radomskich*. Lublin 1995; M. Turek. *Obraz katechety retrospektywny, aktualny i postulatyczny w opinii uczniów z kl. II Zespołu Szkół Ponadgimnazjalnych w Krośnie*. Lublin 2005.

⁸⁸ Turek. *Obraz katechety retrospektywny, aktualny i postulatyczny* s. 116-118.

⁸⁹ B. Łubiarski. *Obraz katechety w wypowiedziach młodzieży z klas III i IV Liceum Ogólnokształcącego im. ONZ w Biłgoraju*. Lublin 1996; B. Kwiatkowska. *Obraz katechety w opinii młodzieży z klas II i III gimnazjum w Rejowcu*. Lublin 2004.

⁹⁰ M.G. Hołubowicz. *Kształtowanie sumienia w świadomości katechizowanej młodzieży maturalnej*. Lublin 1994.

się głównie na katechezie (37%), w rodzinie (20%). Negatywnie na kształt sumienia wpływa środowisko i grzech⁹¹.

– **Modlitwa katechizowanych** była przedmiotem badań od 1998 r. (18 prac magisterskich i 2 doktoraty), przy czym modlitwę rozumiano jako rozmowę z Bogiem (71%). W 2000 r. M. Soja badał 580 osób, natomiast E. Gołąbek 802 osób, z których 153 przez miesiąc prowadziło specjalne dzienniczki⁹² (w dalszych przytoczeniach pierwsze dane pochodzą od M. Soji, drugie od E. Gołąbka). Motywem modlitwy są: potrzeba (33% i 26%), wiara w Boga (14% i 7%), pomoc od Boga (10% i 7%), rano wieczorem modli się 20% i 59%, tylko wieczorem 46% i 28%, rzadko modli się 18% i 6%. Najbardziej znanymi modlitwami okazały się „Ojcze nasz” (27% i 32%), „Zdrowaś” (12% i 14%) oraz tzw. pacierz (10% i 11%). Zwykle modlą się, gdy czują potrzebę i mają problemy. Najczęściej odbywa się to wieczorem (32% i 43%) i ok. 40% modli się wtedy od 5-10 minut, w postawie klęczącej (54% i 59%). Modlitwę młodzieży utrudniają: brak skupienia (18% i 17%), hałas (11% i 19%), brak czasu i lenistwo (po 8% i 6%), reakcje na niewysłuchana modlitwę jest jej kontynuowanie (45% i 34%), zgadzanie się z wolą Bożą (10% i 30%), niezadowolenie (po 9%)⁹³.

– **Metody katechetyczne w opinii wybranych grup katechetów** badano od 1995 r. (4 prace magisterskie). Na przykład Z. Mołęda badała opinie na ten temat w 200-osobowej grupie katechetów z Lublina i Warszawy, pokazując, że w klasach młodszych szkoły podstawowej najczęściej stosowanymi metodami są lekcja frontalna i odgrywanie ról (po 14%), a w klasach starszych lekcja frontalna – wykład (26%), praca z Biblią (24%), dyskusja (22%), praca grupowa (15%), rozmowa w kręgu (8%). Za najbardziej satysfakcjonujące uznano odgrywanie ról (55%), nabożeństwo biblijne (49%), rozmowę lub wykład (po 40%), pracę z Biblią (39%) i pracę w grupach (35%). Badani zaproponowali, by w podręcznikach wprowadzić nowe

⁹¹ M. K r a s z e w s k a. *Sumienie w opinii katechizowanej młodzieży z klas III i IV Liceum Ogólnokształcącego im. Tadeusza Kościuszki w Łukowie*. Lublin 2000 s. 117-118.

⁹² M. S o j a. *Modlitwa katechizowanej młodzieży kl. II i III Liceum Ogólnokształcącego im. C. K. Norwida w Ostrowcu Świętokrzyskim*. Lublin 1998; G. G r a n a t. *Modlitwa w opinii katechizowanych uczniów wybranych klas siódmych i ósmych w Ożarowie*. Lublin 1998; B. B i s i a - k o w s k a. *Modlitwa w opinii katechizowanej młodzieży z wybranych klas ósmych na terenie Lubartowa*. Lublin 1998; O. K u b i c k a. *Modlitwa katechizowanej młodzieży gimnazjalnej z klas I-III w Krzepicach (diec. częstochowska)*. Lublin 2003; E. G o ł ą b e k. *Modlitwa katechizowanej młodzieży uczestniczącej w rekolekcjach na Górze św. Anny*. Lublin 2003.

⁹³ S o j a. *Modlitwa katechizowanej młodzieży licealnej* s. 120-152; E. G o ł ą b e k. *Modlitwa młodzieży*. Wrocław 2006 [publikacja rozprawy doktorskiej] s. 135-172.

metody: konkursy, zabawy, słoneczko, pantomimę, krzyżówki, pielgrzymki, wywiad i metodę biograficzną⁹⁴. Z kolei Krystyna Kita badała ten problem w opinii słuchaczy studium katechetycznego w Rzeszowie (100 studentów). Także oni w klasach 0-IV szkoły podstawowej najczęściej używali takich metod jak: lekcja frontalna (25%), odgrywanie ról (21%), zabawa (12%), nabożeństwo biblijne (10%), rozmowa i opowiadanie (po 5%), praca partnerska i przeżycia z objaśnieniami (po 4%), a w klasach wyższych: praca z Pismem Świętym i praca w grupach (po 19%), lekcja frontalna i rozmowa (po 14%), nabożeństwo biblijne i dyskusja (po 9%), wykład (5%) i odgrywanie ról (4%). W szkole średniej natomiast dominowały: dyskusja (25%), praca z Pismem Świętym (14%), rozmowa w kręgu (13%), praca w grupach i referat (po 9%), wykład (8%) i nabożeństwo biblijne (5%). O skuteczności danej metody decyduje przede wszystkim dobre przygotowanie katechety i jego osobowość (30%) oraz aktywność i wiek uczniów (30%)⁹⁵. Dwukrotnie w ciągu 10 lat metodykę katechezy (w archidiecezji przemyskiej, grupa 800 katechetów) badała S. Pałkus, wykazując zwiększający się pluralizm metodyczny oraz coraz częstsze stosowanie komputera i środków audiowizualnych w realizacji katechezy⁹⁶.

– **Sens życia** był przedmiotem badań od 1997 r. (5 prac magisterskich). A. Bednarska-Czura objęła badaniami 274 maturzystów w Staszowie. Okazało się, że o sensie życia myślą oni w sytuacjach trudnych (25%), w związku z własnym dojrzewaniem (22%), przy okazji śmierci bliskich (14%). Temat ten podejmują w rozmowach z przyjaciółmi (27%), kolegami albo rodzicami (po 14%). Według zdecydowanej większości życie ma sens (89%). Celem ich życia są: wykształcenie (27%), założenie rodziny (26%), dobra praca (18%). Katecheza pomaga młodzieży w zrozumieniu sensu życia (49%) przez pouczenia, przykłady i dialog⁹⁷. Z kolei B. Jarema na podstawie

---

⁹⁴ Z. Mołęda. *Metody katechetyczne w opinii wybranych grup katechetów*. Lublin 1995 s. 98-100. Metody katechetyczne badała również autorka pracy magisterskiej napisanej pod kierunkiem ks. S. Łabendowicza: B. Figarska. *Metody w katechezie w opinii katechetów diecezji radomskiej*. Lublin 1999.

⁹⁵ K. Kita. *Metody w katechezie w opinii słuchaczy Studium Katechetycznego w Rzeszowie*. Lublin 1996 s. 38, 40, 66; A. Ponichtera. *Metody katechetyczne w opinii słuchaczy archidiecezjalnego Kolegium Teologicznego w Lublinie*. Lublin 1996; A. Dubel. *Metody katechetyczne stosowane w klasach trzecich wybranych szkół średnich w Przemyślu*. Lublin 1997.

⁹⁶ S. Pałkus. *Metody katechetyczne w opinii wybranych grup katechetów archidiecezji przemyskiej*. Lublin 2010.

⁹⁷ A. Bednarska-Czura. *Sens życia w opinii katechizowanych maturzystów z wybranych liceów w Staszowie*. Lublin 1999 s. 120-123.

wypowiedzi 160 maturzystów z Przemyśla i Dubiecka dowiedziała się, podobnie jak w poprzednich badaniach, że myślą oni o sensie życia wówczas, gdy dorastają (16%), gdy umrze ktoś bliski (13%), gdy mają problemy życiowe i niepowodzenia (po 11%), trudności w szkole lub podczas rekolacji (po 10%). Rozmawiają o tym z przyjaciółmi (35%), rodzicami (26%), sympatią (10%). Prawie 89% uważa, że życie ma sens i realizuje się je przez dążenie do celu (14%), wiarę (12%), pomaganie innym, godne życie i miłość (po 12%). Celem życia są miłość, rodzina i Bóg (po ok. 13%), gdyż najważniejsze dla ankietowanych są: szczęście rodzinne (17%), wiara w Boga (16%), odwzajemniona miłość (15%), przyjaźń (12%), wykształcenie i zbawienie wieczne (po 10%); głównie miłość i wiara w Boga nadaje sens życiu (29% i 25%). Najbardziej pragną zdobyć wykształcenie i założyć rodzinę (po 23%), mieć dobrą pracę (12%) i zdać maturę (10%). Katecheza pomaga zrozumieć sens życia (65%)⁹⁸.

– **Wiadomości religijno-moralne chłopców i dziewcząt z lekkim upośledzeniem umysłowym** badano w latach 1998-2002 (6 prac magisterskich, które w większości pisali księża orioniści)⁹⁹. Badania ukazały, że dzieci z lekkim upośledzeniem umysłowym cechuje mała wiedza np. o tym, co to jest grzech, jakie przykazanie zabrania się bić z innymi, jakie są części Mszy Świętej, jak nazywa się okres przed świętami Bożego Narodzenia¹⁰⁰. W innych badaniach dotyczących dzieci upośledzonych umysłowo w środowisku rodzinnym i internackim okazało się, że w tym pierwszym środowisku lepiej są znane prawdy wiary. Najgorzej wypadły pytania typu: kto pomagał Jezusowi nieść krzyż? kto wyparł się Jezusa, a potem zapłakał z żalu? kto go zdradził w Ogrodzie Oliwnym? jakie jest najważniejsze przykazanie? jakie są części Mszy Świętej? jaką modlitwę odmawiamy o godz. 12 w południe?¹⁰¹ Badanie poziomu wiadomości religijnych lekko upośledzonej umysłowo młodzieży w szkole zawodowej potwierdziło wyżej zreferowane wyniki. Najczęściej uczniowie również mieli problem z odpowiedzią na pytanie, kto zdradził Pana Jezusa, wyparł się Go, pomagał Mu dźwigać krzyż,

⁹⁸ B. Jarema. *Sens życia w wypowiedziach maturzystów z wybranych szkół powiatu przemyskiego*. Lublin 1999 s. 128-129; G. Kwolek. *Sens życia w wypowiedziach maturzystów z I i II LO w Przemyśle*. Lublin 1997.

⁹⁹ P. Bednarek. *Wiadomości religijno-moralne chłopców i dziewcząt z lekkim upośledzeniem umysłowym (na przykładzie badań w Zespole Szkół nr 3 we Włocławku)*. Lublin 1998.

¹⁰⁰ Tamże s. 71.

¹⁰¹ M. Majdan FDP. *Wiadomości religijno-moralne młodzieży z lekkim upośledzeniem umysłowym w środowisku rodzinnym oraz internackim*. Lublin 1999. ABKUL s. 71-72.

jakie jest najważniejsze przykazanie, co trzeba zrobić żeby spowiedź była dobra itp. Jest to cenna wskazówka dla katechetów¹⁰².

– **Angelologia i demonologia** były badane od 1999 r. (4 prace magisterskie). Na przykład I. Jończyk w 2000 r. prowadziła badania wśród 180 uczniów klas kończących szkoły podstawowe koło Kielc. Okazało się, że wiadomości na interesujący nas temat pochodzą z katechezy (27%), z Biblii (22%), z Kościoła i najbliższego otoczenia (po 18%) oraz z książek i mediów (15%). Aniołowie, zdaniem badanych, pochodzą od Boga (43%), z nieba (36%) albo są to „dobrzy ludzie” (8%). Są wysłannikami i pomocnikami Boga (19%), czuwają nad ludźmi (19%), są istotami duchowymi (14%) ale też mitologicznymi (10%). Demony pochodzą „z piekła” (30%), to upadłe anioły (21%), powstają ze zła, które popełniają ludzie, lub są stworzone przez Boga (po 16%). Demony to złe duchy (16%), kusiciele (14%), złe istoty (13%), uosobienie zła (8%), złe anioły lub źli ludzie (po 6%), przeciwnicy Boga (5%). Demony nakłaniają do zła (71%), odciągają ludzi od Boga (8%), powodują opętanie (3%). Człowiek może współpracować z aniołem przez modlitwę (42%), czynienie dobra (29%), unikanie grzechu (8%), słuchanie ich natchnień (7%). Natomiast szatana czczą sataniści (43%) i ludzie, którzy odwrócili się od Boga (16%), a bronimy się przed nim modlitwą (23%), unikaniem grzechu (18%), silną wiarą w Boga (13%), unikaniem kontaktu z nim (11%), sakramentami świętymi i silną wolą (po 9%)¹⁰³. Także D. Żyła, badając w 2004 r. 300 uczniów z klas I i IV LO w Kolbuszowej, uzyskała podobne wyniki, ale tylko aniołach, o źródłach wiadomości o tych duchach (katecheza, Biblia, rodzina, media). Badani uznali, że są to słudzy Boży (22%), istoty duchowe (20%), opiekuni człowieka i wysłannicy Boży (po 17%). Ich rolą jest zapowiadanie woli Bożej i przyszłych wydarzeń (52%). Są to posłańcy Boży (20%), opiekujący się ludźmi (9%), a współpracuje się z nimi przez modlitwę (63%) i dobre uczynki (15%)¹⁰⁴.

– **Znajomość Jezusa Chrystusa** badana była w jednej pracy magisterskiej i trzech doktoratach. M. Kobiałka przeprowadziła z setką dzieci w wieku 5-7

¹⁰² T.K. Wiśniewski. *Poziom wiadomości religijnych w zależności od wieku katechizowanej młodzieży z lekkim upośledzeniem umysłowym (klas VIII i III Zasadniczej Szkoły Zawodowej)*. Lublin 2002. s. 74-75.

¹⁰³ I. Jończyk. *Angelologia i demonologia w opinii katechizowanych z wybranych klas siódmych i ósmych*. Lublin 2000 s. 57-98.

¹⁰⁴ D. Żyła. *Angelologia w opinii katechizowanych z wybranych klas I i IV LO im. HM J. Bytnara w Kolbuszowej*. Lublin 2004 s. 44-77.

lat rozmowy eksploracyjne na temat Jezusa. Ich wiadomości na Jego temat pochodzą głównie od rodziny (45%) i z katechezy (43%). Tylko 20% wiedziało dobrze, gdzie urodził się Pan Jezus, ale prawie wszystkie dzieci wiedziały, że Maryja, to Jego Mamusia (95%), ponad połowa – że opiekował się nim tak jak tatuś św. Józef (53%). Według nieletnich interlokutorów Jezus żył jak inne dzieci (23%), pracował z rodzicami (20%), pomagał ludziom (14%), z dziećmi się bawił (49%) i kochał je (16%), przytulał i błogosławił dzieci, bo je kochał (52%), bo jest dobry (23%), bo były grzeczne (14%). Ludzie ukrzyżowali Jezusa (60%), ale obecnie jest w niebie (90%). Dzieci przyznawały, że nie znają jeszcze dobrze Jezusa (odpowiedzi: „Nie wiem” – 18%, „Nie pamiętam” – 12%). Uznając Jezusa za Boga (18%), dobrego człowieka (17%), Syna Boga (10%). Wyposażenie kościoła (49%) i modlitwy (13%) przypominają, że Jezus jest w kościele. Przedszkolakom najbardziej podoba się dobroć Pana Jezusa (36%) i Jego wygląd (31%), natomiast starsze dzieci, aby podobać się Panu Jezusowi, są grzeczne (50%), modlą się (32%) i dbają o wygląd (10%)¹⁰⁵.

Z kolei J. Goraj, stosując wypracowanie i kwestionariusz (37 pytań), przebadał 660 maturzystów z pięciu liceów lubelskich (po 330 uczniów ze szkół katolickich i państwowych). Podsumowując szczegółowe wyniki zawarte w 40 tabelach, w zakończeniu autor napisał, że „młodzież szkół katolickich generalnie w nieco w lepszym stopniu wykazała się znajomością Jezusa Chrystusa. Okazało się bowiem, że katechizowani uczniowie szkół katolickich, w sposób jednoznaczny, lepiej znali fakty historyczne z życia Jezusa Chrystusa. Natomiast znajomość treści zagadnień teologicznych nauczanych przez Kościół, na podstawie głoszonej przez Jezusa Chrystusa Dobrej Nowiny, była zbliżona do siebie w szkołach katolickich i państwowych. Tymczasem akceptacja Jezusa Chrystusa okazała się być zdecydowanie większa w szkołach katolickich niż państwowych”¹⁰⁶, bo tam był bardziej pozytywny obraz Jezusa, wyższy poziom praktyk religijnych i większa świadomość odpowiedzialności za współczesny Kościół.

Natomiast D. Rutkowska, posługując się kwestionariuszem złożonym z 46 pytań, badała 560 uczniów końcowych klas gimnazjalnych i licealnych w Lublinie, Puławach i Świdniku w zakresie znajomości osoby, dzieła i osobistych relacji do Jezusa Chrystusa. Badani wiedzieli, że Jezus narodził

¹⁰⁵ M. Kobiąłka. *Znajomość Jezusa Chrystusa u dzieci przedszkolnych*. Lublin 2000 s. 36-65.

¹⁰⁶ J. Goraj. *Znajomość i akceptacja osoby Jezusa Chrystusa w wybranych grupach katechizowanych maturzystów środowiska lubelskiego. (Studium teoretyczno-empiryczne)*. Lublin 2001 s. 425-426.

się w Betlejem (42%), w stajni w Betlejem (34%), że umarł na Golgocie (46%), na krzyżu (44%). Znają pierwszy cud i jego miejsce (59%). Pomińjąc inne interesujące wyniki, wart przywołać fakt, że największe trudności w życiu według nauki Jezusa mają z „wybaczeniem” (29%) i „miłością wszystkim” (26%)¹⁰⁷.

– Badania na **odbiorem symboli** rozpoczęto w 2000 r. W sumie ten temat podjęto w 8 pracach magisterskich i w jednym doktoracie, a jako pierwsza uczyniła to K. Stawiarska na grupie 210 licealistów z klas II i III LO w Lesku. Spośród symboli biblijnych (krzyż, gołębica, gwiazda, wąż, klucze) oraz liturgicznych (kielich z hostią, baranek, świeca, oko w trójkącie i lilia) mniej znane i równocześnie wywołujące słabsze skojarzenia religijne okazały się symbole dwu kluczy, oka w trójkącie i lili¹⁰⁸. Także z badań J. Herman, przeprowadzanych na grupie 106 uczniów z kl. V i VI szkoły podstawowej, wynika, że mniej znany jest symbol dwu skrzyżowanych kluczy¹⁰⁹. Podobnie K. Naczas, badając odbiór symboli liturgicznych w grupie 120 uczniów również z V i VI szkoły podstawowej, potwierdziła, że kielich i hostia, baranek, świeca są uczniom dobrze znane i wywołują bogate skojarzenia, a słabsze asocjacje dotyczą oka w trójkącie oraz lili¹¹⁰. Także R. Jaskuła, która badała symbole liturgiczne w odbiorze młodzieży ponadgimnazjalnej, potwierdziła, że najmniej znane są oko w trójkącie i lilia¹¹¹. Także badania M. Iwaniuk¹¹² (rozmowy z 53 dziećmi z klas I-IV w Lublinie) i M. Cicheckiej-Brydy¹¹³ (106 uczniów klas VI szkoły podstawowej i III gimnazjalnych) potwierdziły, że najmniej znanymi symbolami dla katechizowanych są oko w trójkącie i lilia. Z kolei W. Lechów badał odbiór 15 symboli przez 472 uczniów z klas I i III gimnazjalnych w Zielonej Górze.

¹⁰⁷ D. Rutkowska. *Nauka o Jezusie Chrystusie w programie katechizacji i jej recepcja przez katechizowanych z wybranych klas kończących gimnazjum i liceum (studium teoretyczno-empiryczne na podstawie badań własnych)*. Lublin 2008 s. 279-285.

¹⁰⁸ K. Stawiarska. *Rozumienie wybranych symboli przez katechizowanych z klas II i III LO im. Gen. W. Andersa w Lesku*. Lublin 2001 s. 81.

¹⁰⁹ J. Herman. *Znajomość wybranych symboli biblijnych u katechizowanych z klas piątych i szóstych szkoły podstawowej im. Mikołaja Reja w Rejowcu*. Lublin 2003 s. 83.

¹¹⁰ K. Naczas. *Rozumienie wybranych symboli liturgicznych przez katechizowanych z wybranych klas V i VI ze szkół podstawowych*. Lublin 2003 s. 60.

¹¹¹ R. Jaskuła. *Symbole w odbiorze młodzieży z wybranych klas Zespołu Szkół Ponadgimnazjalnych nr 2 im. Stanisława Staszica w Tomaszowie Mazowieckim*. Lublin 2004 s. 108.

¹¹² M. Iwaniuk. *Znajomość i rozumienie wybranych symboli liturgicznych przez dzieci z klas I-IV*. Lublin 2004 s. 56 i 82.

¹¹³ M. Cichecka-Bryda. *Symbole liturgiczne w odbiorze katechizowanych uczniów wybranych klas szóstych podstawowych i trzecich gimnazjalnych*. Lublin 2007 s. 53 i 100.

Najłatwiej były rozpoznawane krzyż, gołąb, wąż, gwiazda, świeca, serce, obrączki. „Słabiej młodzież rozpoznawała i kojarzyła symbole: kluczy, oka w trójkącie, lilii i wody. Wiele symboli takich jak: gołąb, oko w trójkącie, baranek, lilia, serce przyjmuje u gimnazjalistów znaczenie świeckie”¹¹⁴.

– **Sakrament pokuty i pojednania w opinii młodzieży** stał się ponownie tematem badań po 1999 r. W badaniach J. Skiminy uczestniczyła grupa 127 maturzystów w Nowej Dębie. Okazało się, że przed spowiedzią uczniowie najbardziej zwracają uwagę na poznanie grzechów (61%). Po grzechu ciężkim mają świadomość winy (46%), odczuwają niepokój sumienia (34%), lęk (9%). Od spowiednika domagają się wyrozumiałości (21%), mądrości (14%), spokoju i cierpliwości (po 13%), sprawiedliwości i dobrych rad (po 11%). Do spowiedzi przystępują, aby uzyskać rozgrzeszenie (54%), spotkać się z Jezusem przebaczącym (25%), wypełnić obowiązek (9%). Po spowiedzi czują ulgę (53%), radość (22%), zadowolenie (12%), chociaż dobre jej przeżycie utrudniają takie czynniki jak: opór wewnętrzny przy wyznawaniu ciężkich grzechów (33%), wstyd (23%), duża liczba wiernych [kolejka] (19%), niepokój wewnętrzny i lęk przed kapłanem (po 13%)¹¹⁵. W 2004 r. E. Wójcik badała ankietowo-kwestionariuszem zawierającym 30 pytań 163 uczniów (w tych 55 chłopców) z wybranych klas I, II i III Zespołu Szkół Chemicznych w Lublinie. Okazało się, że grzech rozumieją oni jako złamanie prawa, zerwanie wspólnoty z kochającym Bogiem, podejście od dawcy i źródła swego istnienia. Grzech według nich powoduje wyrzuty sumienia, potępienie, karę. Aż 13% uczniów jednak nie wie nic o skutkach grzechu ciężkiego. Spowiedź jest dla ankietowanych formą oczyszczenia z grzechów (23%), wyznania ich (16%), okazją do rozmowy z Bogiem za pośrednictwem kapłana (12%), szansą na odpuszczenie grzechów (8%). Spowiedzi towarzyszy strach (35%), zdenerwowanie (12%), stres (9%), ale po spowiedzi dominuje ulga (41%). Największa grupa uczniów (34%) nie podejmuje konkretnych postanowień, raczej ogólną zmianę na lepsze (21%), poprawę (20%), niepopęlanie tych samych grzechów (17%). Dążenie do poprawy utrudniają im najbardziej: własna słabość, charakter (22%), otoczenie (17%), koledzy i rówieśnicy (13%), lenistwo (10%), szatan (6%)¹¹⁶.

¹¹⁴ W. Lechów. *Symbole w odbiorze katechizowanych gimnazjalistów. Studium teoretyczno-empiryczne na podstawie badań własnych, uczniów klas I i III z wybranych gimnazjów w Zielonej Górze*. Lublin 2006 s. 297.

¹¹⁵ J. Skimina. *Poglądy katechizowanych maturzystów, z wybranych szkół Nowej Dęby, dotyczące sakramentu pokuty i pojednania*. Lublin 2000 s. 75-89.

¹¹⁶ Wójcik. *Sakrament pokuty i pojednania w opinii młodzieży* s. 162-167.

Postawy katechizowanej młodzieży wobec sakramentu pokuty i pojednania badał także ks. W. Sabik. W jego badaniach ankieto-kwestionariuszem zawierającym 36 pytań, przeprowadzonych w latach w 2003/2004, wzięło udział 1028 licealistów klas maturalnych (w tym 348 chłopców) z diecezji przemyskiej (Dubiecko, Dynów, Jarosław, Krosno, Łańcut, Przemysł, Sanok). Badani korzystają ze spowiedzi najczęściej 3-4 razy w roku (19%), raz na miesiąc (1 piątek – 14%), 2 razy w roku – święta (12%)¹¹⁷. Motywy korzystania to: święta (24%), wewnętrzna potrzeba (14%), wyrzuty sumienia (12%), okoliczności rodzinne, szkolne oraz chęć oczyszczenia sumienia (po 9%), grzech (8%)¹¹⁸. Zawsze zadowolonych ze spowiedzi było 24% badanych, a „nie zawsze” 62%. Powodem niezadowolenia były: zatajenie grzechów i brak szczerości (24%), brak rachunku sumienia i przygotowania (20%), zapominanie grzechów (10%), rutyna, brak żalu, wstyd lub lęk (po 7%)¹¹⁹. Grzech ciężki jako świadome, dobrowolne i poważne przekroczenie przykazań rozumie 13% badanych, jako świadomy czyn lub np. jako zabójstwo, aborcję, eutanazję albo też jako całkowite zerwanie kontaktu z Bogiem (po 10%), jako czyn niszczący łaskę uświęcającą (7%)¹²⁰. Dość dobrze ocenili sytuację uznając za grzech ciężki np. dobrowolne opuszczenie niedzielnej Eucharystii (86%). Istotę spowiedzi widzą w wyznaniu grzechów przed Bogiem w obecności kapłana, pojednaniu z Nim, oczyszczeniu duszy (prawie ¾ badanych). „Pokutę” rozumieją jako zadośćuczynienie za grzechy (24%), żal (21%), karę za grzechy (16%), modlitwę lub czynność zadaną przez kapłana (9%), zadośćuczynienie Bogu i bliźniemu oraz postanowienie poprawy (po 6%)¹²¹. Spowiedź jest bardzo ważna (25%) dla badanych, uwalnia z grzechów (22%), jedna z Bogiem (17%), daje spokój ducha (12%) szansę bycia lepszym (7%). Nie więcej jednak niż co czwarta odpowiedź wskazuje, że ma ona ważne znaczenie eklezjalne (17%). Pozostałe wypowiedzi wskazują na słabsze rozumienie wymiaru eklezjalnego sakramentu pokuty i pojednania¹²². Wyznanie grzechów łączy się ze wstydem (21%) niechęcią mówienia o nich (11%), obawą przed reakcją spowiednika (9%), strachem (6%), zdenerwowaniem (4%)¹²³. Spowiedź daje radość czystego

¹¹⁷ Sabik. *Postawy katechizowanej młodzieży wobec sakramentu pokuty* s. 151.

¹¹⁸ Tamże s. 152.

¹¹⁹ Tamże s. 156.

¹²⁰ Tamże s. 161.

¹²¹ Tamże s. 186.

¹²² Tamże s. 206.

¹²³ Tamże s. 214.

sumienia (17%), poczucie ulgi (13%), pojednanie z Bogiem (10%), odpuszczenie grzechów i zrzucenie ich z siebie (po 9%), możliwość przystąpienia do Komunii Świętej, Boże przebaczenie, rozgrzeszenie (po 5%). Badania pokazały, że w dobrej spowiedzi pomaga spokój, cisza, skupienie (19%), dobry spowiednik (14%), dobre przygotowanie (13%), modlitwa (9%). Badani pragną przez spowiedź stawać się lepszymi (16%), usunąć z serca grzechy (14%), pojednać się z Bogiem, dostać rozgrzeszenie, przebaczenie, nie wracać do tych samych grzechów (po 8-7%)¹²⁴. Dobry spowiednik ma być, według badanych, wyrozumiały (13%), doradzający (11%), umiejący służyć (10%), cierpliwy i potrafiący zrozumieć człowieka (po 9%), życzliwy (7%), umiejętnie rozmawiający oraz niekrzyczący i mówiący głośno oraz podchodzący indywidualnie do problemów penitenta (po 5%)¹²⁵. Najczęściej badani samodzielnie próbują planować swoją poprawę, spowiednik pomaga rzadko (ok. 20%). Tylko 16% próbowało korzystać ze stałego spowiednika, chociaż 70% uważa to za pozytywne¹²⁶. Do lepszego korzystania z sakramentu pokuty mogą przyczynić się dobrzy spowiednicy (24%), własny wysiłek penitenta (6%), zamknięte konfesjonały (5%), jednak większość badanych nie wiedziała, jak to uczynić, stwierdzając „Nie wiem” (19%) lub nie udzielając na to pytanie odpowiedzi (25%). „Młodzież oczekuje od kapłana szczerzej rozmowy, dobrej rady, wsparcia, indywidualnego podejścia”¹²⁷.

– **Młodzież wobec problemów alkoholizmu rówieśników** (2 prace magisterskie¹²⁸). Zagadnienie zostało zanalizowane najpierw przez M. Grochmal na podstawie wypowiedzi maturzystów z Korczyny (60 uczniów) i uczestników oazy (60 osób), którzy odpowiadali na 22 pytania ankiety. Zasadniczo wszyscy ankietowani rozumieją, kto to jest alkoholik, a kto abstynent. Co czwarta osoba stwierdziła, że dla młodzieży okazją do picia są imprezy, a przyczyniają się do tego najbardziej koleżanki i koledzy (49%). Nie piło alkoholu 16%, a ci, którzy próbowali, czynili to głównie z namowy i ciekawości (35%). Czwarta część badanych stwierdziła, że do picia alkoholu

¹²⁴ Tamże s. 228 i 237.

¹²⁵ Tamże s. 241.

¹²⁶ Tamże s. 273.

¹²⁷ Tamże s. 301.

¹²⁸ M. Grochmal. *Młodzież wobec problemów alkoholowych rówieśników, w wypowiedziach katechizowanych maturzystów z Korczyny i uczestników oazy*. Lublin 2003; A. Kloczek. *Młodzież wobec problemów alkoholowych rówieśników, w wypowiedziach katechizowanych maturzystów z Zespołu Szkół Chemicznych w Lublinie*. Lublin 2004 s. 53-91.

(piwa) zachęcają reklamy. Zdaniem młodzieży zmniejszyć alkoholizm może modlitwa i dawanie świadectwa abstynencji (39%). Wystąpiła wyraźna różnica w pytaniu: Czy i kiedy ostatni raz badani pili piwo, wino? Otóż oazowicze w większości nie pili wcale (dziewczeta – 65%, chłopcy – 57%), natomiast inni (maturzyści) zachowali abstynencję w znikomym stopniu (tylko 10%). Podobnie na pytanie, kiedy próbowali pić alkohol, oazowicze odpowiadali, że „nie próbowali” (dziewczeta – 67%, chłopcy – 64%), a spośród maturzystów takiej odpowiedzi udzieliło tylko 14% dziewcząt i 27% chłopców. Syntetyzując swoje badania, M. Grochmal napisała: „Najogólniej mówiąc wolno stwierdzić, iż osoby przynależące do Ruchu Światło-Życie zasadniczo ujawniają wyższy poziom życia religijnego”¹²⁹. Z kolei A. Klocek z badań, które objęły 125 maturzystów z Lublina, dowiedziała się, że alkoholicy to ludzie którzy nadużywają alkoholu (26%), są od niego uzależnione (20%), piją codziennie (19%). Młodzież zaczyna pić pod wpływem kolegów (2%), z własnego wyboru (27%), pod wpływem środowiska (17%). Ostatni raz badani pili piwo lub wino kilka dni temu (35%), tydzień temu (12%), 2 tygodnie temu (10%), miesiąc temu (11%), wczoraj (10%). Jako abstynenci zadeklarowały tylko 2 osoby. Okazja do picia są: imprezy, dyskoteki (47%), urodziny, imieniny, sylwester (22%), zdane egzaminy, wycieczki, zabawy (po 7%). Przeciw reklamie alkoholu było 26% ankietowanych, ale nie przeszkadza to 24% spośród nich, zdania na ten temat nie ma 16%, a 11% jest to obojętne. Część badanych (18%) uważa, że nic się nie da zrobić, aby młodzież unikała alkoholu, inni proponują prawidłowe wychowanie (13%), zorganizowanie im czasu wolnego (12%), wzmocnienie siły woli (7%), wyjaśnianie tego problemu, zakaz sprzedaży i zwiększenie zainteresowania rodziców tym, co robią ich dzieci (po 6%). Prawie połowa badanych osobiście jest bezsilna wobec tej patologii¹³⁰.

– **Narkomanię w świadomości katechizowanych** uczyniono tematem pracy magisterskiej tylko raz¹³¹. E. Kisiel poddała badaniom 157 licealistów z klas II i III. Wiedzą oni, że narkomania to uzależnienie od narkotyków (37%), branie ich (33%), nałóg (20%). Uczniowie wyliczyli 7 sposobów narkotyzowania się i 17 różnych specyfików (marihuana, amfetamina, kokaina, heroina, haszysz, LSD i inne). Większość wie, gdzie je można kupić (dyskoteka, szkoła, ulica, bar, park), część mówi, że w ich miejscowości nie

¹²⁹ Grochmal. *Młodzież wobec problemów alkoholowych rówieśników* s. 164.

¹³⁰ Klocek. *Młodzież wobec problemów alkoholowych rówieśników* s. 53-91.

¹³¹ E. Kisiel. *Narkomania w świadomości katechizowanych z klas II i III Liceum Ogólnokształcącego w Wisznicach*. Lublin 2006.

ma narkotyków (20%) lub padała odpowiedź „Nie wiem” (13%). Aż 80% badanych widziało osobiście narkomana i próbowała opisywać styl jego zachowania się. Według badanych powodem sięgania po narkotyki są problemy rodzinne (15%), ciekawość (1%), chęć zaimponowania kolegom i problemy szkolne (po 10%), problemy życiowe lub wpływ kolegów (po 10%), chęć poznania czegoś nowego i depresja (po 5%). Prawie 44% uczniów spotkała się z narkomanią na terenie szkoły. 70% uważa, że za posiadanie narkotyków powinno się karać, a rodzice, kiedy zauważą je u dzieci, powinni z dziećmi porozmawiać (37%), zasięgnąć porady specjalisty (15%), pomóc (14%), odesłać na leczenie (8%), ukarać (7%)¹³².

Tak przedstawia się w ogólności zakres tematyczny dyplomowych prac badawczych w Instytucie Teologii Pastoralnej KUL. Pominęto pojedyncze tematy badawcze, takie jak np. *Obraz Boga u katechizowanych przedszkolaków*¹³³, a także prace, których przedmiotem była analiza różnych serii podręczników w aspekcie różnorodnych problemów (obrazów w katechezie, metod, nauki o rodzinie, Kościele, sakramentach itd.).

PUBLIKACJE OPARTE NA WYNIKACH BADAŃ EMPIRYCZNYCH

Zwykle wyniki badań w poszczególnych nurtach zostają udostępnione przez ich syntetyczne ujęcie w publikacjach książkowych lub artykułach. Pokłosem niektórych prac teoretyczno-empirycznych są pozycje książkowe, które dotyczą: znajomości 12 przypowieści ewangelicznych u maturzystów¹³⁴; modlitwy młodzieży¹³⁵; stanu katechizacji w wybranej diecezji¹³⁶; obecności Pisma Świętego w podręcznikach katechetycznych¹³⁷; postaw młodzieży związanych z sakramentem pokuty i pojednania¹³⁸; katechetycznych prac

¹³² Tamże s. 80-135.

¹³³ H. Kawczyńska. *Obraz Boga u katechizowanych przedszkolaków*. Lublin 2000.

¹³⁴ R. Buchta. *Znajomość przypowieści ewangelicznych u katechizowanych maturzystów liceów ogólnokształcących w Rudzie Śląskiej*. Katowice 2004.

¹³⁵ E. Gołąbek. *Modlitwa młodzieży*. Wrocław 2006; S. Kulpaczyński. *Pojęcie modlitwy u katechizowanych*. „Roczniki Teologiczne” 47:2000 z. 6 s. 105-121.

¹³⁶ M. Paluszkiewicz. *Katechizacja szkolna w diecezji siedleckiej w latach 1990-2005. Studium katechetyczne na podstawie badań wybranych grup katechetów*. Siedlce 2008.

¹³⁷ A.E. Klich. *Pismo Święte w polskiej katechezie posoborowej*. Kraków 2005.

¹³⁸ S. Kulpaczyński. *Uczucia młodzieży w czasie spowiedzi w świetle badań empirycznych*. „Seminare” 1975 s. 137-151; tenże. *Postawy pokutne młodzieży*. „Seminare” 1978 s. 139-157.

domowych¹³⁹; postaw eucharystycznych¹⁴⁰; obrazu katechety¹⁴¹; stawiania ocen na katechezie¹⁴²; znajomości i rozumienia symboli religijnych¹⁴³; katechezy młodzieży¹⁴⁴; znajomości Jezusa Chrystusa przez dzieci przedszkolne¹⁴⁵ i maturzystów¹⁴⁶; znajomości angelologii i demonologii¹⁴⁷.

Warto przypomnieć, że wśród 209 magisteriów i 61 doktoratów napisanych u ks. M. Majewskiego prace empiryczne stanowiły 15%, a na 330 magisteriów i 57 doktoratów, których promotorem był ks. S. Kulpaczyński, takie prace stanowiły 51%, u s. H. Wrońskiej na 44 magisteriów i 1 doktorat, było ich 57% (badano głównie dwa tematy: obraz katechety i katechezę w świadomości wybranej grupy młodzieży). Pozostali pracownicy nauki katechetyki KUL prowadzą badania o charakterze empirycznym w mniejszym stopniu. Ten nurt badań jest jednak nieodzowny, a kulowska katechetyka ma dotychczas, jak widać z zaprezentowanej relacji, niemałe zasługi na tym polu. Warto nawiązywać współpracę z życzliwie nastawionymi do religii naukowcami – psychologami, socjologami, pedagogami – i zachęcać ich do badań problematyki katechetycznej. Twórcy nowych podręczników mogą pożytecznie sięgać po badania dotyczące np. znajomości Jezusa Chrystusa, wybranych przypowieści lub powiedzeń biblijnych, modlitwy, postaw pokutnych, wzorów osobowych, aby akcentować to, co jest mniej znane, prostować to, co zafałszowane, i zwiększać owocność katechezy.

¹³⁹ S. Kulpaczyński. *Katechetyczne prace domowe w lasach V-VIII w teorii i w praktyce*. „Roczniki Teologiczno-Kanoniczne” 34:1987 z. 6 s. 5-24; tenże. *Katechetyczne zadania domowe w teorii, praktyce oraz w ocenie katechetów i rodziców (kl. I-VI)*. „Roczniki Teologiczne” 38/39:1991-1992 z. 6 s. 185-201.

¹⁴⁰ Tenże. *Postawy eucharystyczne młodzieży*. „Katecheta” 38:1994 nr 3 s. 129-136.

¹⁴¹ Tenże. *Retrospektywny obraz katechety*. „Seminare” 13:1997 s. 51-57; tenże. *Aktualny i postulatyczny obraz katechety*. „Seminare” 13:1997 s. 59-66.

¹⁴² Tenże. *Od oceny katechetów do samooceny katechizowanych*. „Roczniki Teologiczne” 45:1998 z. 6 s. 67-80; *Ocena w katechezie*. Red. S. Kulpaczyński. Kraków 2001.

¹⁴³ S. Kulpaczyński. *Symbole w odbiorze katechizowanych*. Lublin 2002.

¹⁴⁴ Tenże. *Młodzież i jej katecheza w opinii wybranych grup licealistów i studentów Teologii KUL*. W: *W trosce o młodzież: Edukacja – Praca – Obywatelstwo*. Red. J. Niewęglowski. Warszawa 2004 s. 277-236.

¹⁴⁵ M. Kobialka. *Znajomość Jezusa Chrystusa u dzieci przedszkolnych*. W: *Jezus Chrystus centrum katechizacji*. Red. S. Kulpaczyński. Lublin 2000 w. 59-92.

¹⁴⁶ J. Goraj. *Jezus Chrystus w wypowiedziach katechizowanych maturzystów*. W: *Jezus Chrystus centrum katechizacji*. Red. S. Kulpaczyński. Lublin 2000 s. 93-134.

¹⁴⁷ S. Kulpaczyński. *Angelologia w opinii wybranych grup katechizowanych*. „Roczniki Teologiczne” 52:2005 z. 6 s. 127-139; tenże. *Relacje człowieka wobec aniołów i szatanów w opinii katechizowanych*. „Seminare” 21:2005 s. 297-312; tenże. *Demonologia w opinii wybranych grup katechizowanych*. „Roczniki Teologiczne” 53:2006 z. 6 s. 69-81.

BIBLIOGRAFIA

- Gołąbek E.: Modlitwa młodzieży. Wrocław 2006.
- Goraj J: Jezus Chrystus w wypowiedziach katechizowanych maturzystów. W: Jezus Chrystus centrum katechizacji. Red. S. Kulpaczyński. Lublin 2000 s. 93-134.
- Klich A.E.: Pismo Święte w polskiej katechezie posoborowej. Kraków 2005.
- Kobiąłka M.: Znajomość Jezusa Chrystusa u dzieci przedszkolnych. W: Jezus Chrystus centrum katechizacji. Red. S. Kulpaczyński. Lublin 2000 w. 59-92.
- Krakoviak Cz.: Wprowadzenie. W: 50 lat Teologii Pastoralnej na Katolickim Uniwersytecie Lubelskim Jana Pawła II. Red. Cz. Krakowiak, W. Przygoda, A. Kiciński, M. Wyrostkiewicz. Lublin 2009 s. 7-8.
- Kulpaczyński S.: Uczucia młodzieży w czasie spowiedzi w świetle badań empirycznych. „Seminare” 1975 s. 137-151.
- Postawy pokutne młodzieży. „Seminare” 1978 s. 139-157.
- Katechetyczne prace domowe w lasach V-VIII w teorii i w praktyce. „Roczniki Teologiczno-Kanoniczne” 34:1987 z. 6 s. 5-24.
- Katechetyczne zadania domowe w teorii, praktyce oraz w ocenie katechetów i rodziców (kl. I-VI). „Roczniki Teologiczne” 38/39:1991-1992 z. 6 s. 185-201.
- Postawy eucharystyczne młodzieży. „Katecheta” 38:1994 nr 3 s. 129-136.
- Retrospektywny obraz katechety. „Seminare” 13:1997 s. 51-57.
- Aktualny i postulatywny obraz katechety. „Seminare” 13:1997 s. 59-66.
- Od oceny katechetów do samooceny katechizowanych. „Roczniki Teologiczne” 45:1998 z. 6 s. 67-80.
- Pojęcie modlitwy u katechizowanych. „Roczniki Teologiczne” 47:2000 z. 6 s. 105-121.
- Symbole w odbiorze katechizowanych. Lublin 2002.
- Młodzież i jej katecheza w opinii wybranych grup licealistów i studentów Teologii KUL. W: W trosce o młodzież: Edukacja – Praca – Obywatelstwo. Red. J. Niewęglowski. Warszawa 2004 s. 277-236.
- Angelologia w opinii wybranych grup katechizowanych. „Roczniki Teologiczne” 52:2005 z. 6 s. 127-139.
- Relacje człowieka wobec aniołów i szatanów w opinii katechizowanych. „Seminare” 21:2005 s. 297-312.
- Demonologia w opinii wybranych grup katechizowanych. „Roczniki Teologiczne” 53:2006 z. 6 s. 69-81.
- Ocena w katechezie. Red. S. Kulpaczyński. Kraków 2001.
- Paluszkiewicz M.: Katechizacja szkolna w diecezji siedleckiej w latach 1990-2005. Studium katechetyczne na podstawie badań wybranych grup katechetów. Siedlce 2008.